

Civil and Criminal Liability for Sexual Intercourse with a Promise of Marriage: Emphasizing the Verdict of the General Assembly of the Criminal Branches of the Supreme Court

Mohammad Hasan Hasani*

Assistant Professor, Faculty of
humanitarian sciences, University
of Damghan, Damghan, Iran

Abstract

Rape and consensual sexual intercourse are governed by distinct situational and obligatory rulings. The distinction between these two is particularly significant when considering the divine and human rights aspects. Rape involves a violation of both divine and human rights, while obedient sexual intercourse is primarily governed by divine principles. This fundamental difference necessitates a differential approach, focusing on protecting the victim in cases of rape. One of the legal challenges arising in this context is the classification of sexual intercourse with a promise of marriage, and the subsequent civil and criminal liabilities resulting from it. This issue has led to various jurisprudential viewpoints and judicial decisions.

* Corresponding Author: m_hasani@du.ac.ir

How to Cite: Hasani, M. H. (2024). Civil and Criminal Liability for Sexual Intercourse with a Promise of Marriage: Emphasizing the Verdict of the General Assembly of the Criminal Branches of the Supreme Court. *Journal of Criminal Law Research*, 12(47), 47 - 82. doi: 10.22054/jclr.2025.67267.247

Some of the key challenges related to this issue include: First, whether sexual intercourse with a promise of marriage should be recognized as adultery from a divine perspective when it involves the woman's consent, and as adultery from a human rights perspective when it occurs without the woman's consent. In this case, the adulterer would be held responsible for paying the dowry (*mahr al-mesl*) and compensation for virginity (*arsh al-bekareh*) to the victimized woman. Second, whether repeated sexual intercourse with the promise of marriage would absolve the adulterer from the responsibility of paying the dowry and compensation for virginity, especially after the first instance of rape. Third, whether real non-consent is only attributed to minors and those who are insane. Fourth, whether ignorance of the nature and illegitimacy of adultery by adults can be considered as non-consent. Finally, whether there is a legal justification for imposing responsibility for moral damage compensation due to adultery with a promise of marriage.

This paper, employing a descriptive-analytical method and examining jurisprudential-legal theories and judicial procedures, argues that sexual intercourse with a promise of marriage can have different legal classifications depending on the perspective of the parties involved. The distinction between divine and human rights necessitates that, just as doubt about the divine aspect of rape may lead to exemption from the death penalty, ambiguity surrounding the victim's consent in the human rights context obligates the rapist to pay conventional dowry (*mahr al-mesl*) and virginity compensation (*arsh al-bekareh*).

For the deterrence and prevention of adultery, it is essential to uphold the principle that the adulterer is responsible for paying the dowry and virginity compensation to the victim of adultery committed under the guise of a marriage promise. In addition to the potential physical harm, such as the loss of the hymen, adultery causes significant loss of dignity and spiritual credibility for the victim. The Islamic Penal Code of 2013 remains silent on the issue of moral damages compensation in addition to the dowry. Jurisprudential opinions on this matter are divided. Some jurists oppose moral

damages compensation beyond the dowry, while others support it. However, the classification of adultery as a *hudud* crime does not preclude the possibility of moral damages compensation. Section 14(2) of the Criminal Procedure Act (2013) explicitly prohibits moral damages for crimes categorized as *diyat* and *ta'zirat* under Sharia law, but this does not extend to crimes classified as *hudud*. Furthermore, Section 9 of the Civil Liability Act (1960) acknowledges the responsibility for moral damages compensation in cases of illicit cohabitation through deceit, threats, or abuse of authority.

Therefore, adultery with the promise of marriage falls under the recent legal provisions, obliging the adulterer to compensate the victim's spiritual damage in addition to the dowry (*mahr al-mesl*). In other words, there is a legal justification for imposing moral damage compensation due to adultery with the promise of marriage.

The frequent sexual intercourse of a woman with a man, in the hope of fulfilling the promise of marriage, does not absolve the adulterer from responsibility for paying the dowry (*mahr al-mesl*) and compensation for virginity (*arsh al-bekareh*) in cases of rape, especially in the initial instance. Ignorance regarding the nature and illegitimacy of adultery, particularly in adults or individuals who lack understanding, can be interpreted as non-consent. Adultery with a minor, or a girl under the age of eighteen, who is unaware of the nature and illegitimacy of the act, should be considered an example of doubt regarding illicit sexual intercourse. According to Article 91 of the Islamic Penal Code (2013), it is unnecessary to address the existence of real consent in such cases, as legal logic dictates that this should be attached to the crime of adultery. The victimized girl, in such cases, should be compensated for the harm caused.

In conclusion, the legal landscape surrounding sexual intercourse with a promise of marriage presents numerous challenges and ambiguities. These challenges highlight the need for a nuanced approach that considers both divine and human rights aspects. By ensuring the responsibility of the adulterer to compensate the victim, including for moral damages, the legal

system can uphold justice and protect the dignity and rights of the victim. The complexity of this issue requires careful consideration of jurisprudential principles, judicial precedents, and the evolving legal framework to ensure fair and just outcomes for those affected by such offenses.

Keywords: compensation for virginity, rape, adultery with consent, conventional dowry, moral compensation

مسئولیت مدنی (مهرالمثل، ارش البکاره و جبران خسارت معنوی) و کیفری زنا با وعده‌ی ازدواج با تأکید بر رأی هیأت عمومی شعب کیفری دیوانعالی کشور

محمدحسن حسینی * استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه دامغان، دامغان، ایران

چکیده

زنای به عنف مقابل زنای مطاوعی متضمن احکام وضعی و تکلیفی متفاوت است. جنبه‌های دوگانه‌ی الهی و مردمی زنای به عنف بخلاف جنبه‌ی یگانه و حق الهی محض زنای مطاوعی مقتضی اتخاذ رویکرد افتراقی با هدف حمایت از مزنی بها می‌باشد. زنا با وعده‌ی ازدواج از چالش‌های حقوقی تشخیص نوع زنا و چند و چون مسئولیت کیفری و مدنی آن و موجب نضج آراء فقهی و قضائی متهاافت است. این نوشتار با روش توصیفی-تحلیلی و بررسی اقوال فقهی-حقوقی و رویه‌ی قضائی با تأکید بر رأی هیأت عمومی شعب کیفری دیوانعالی کشور این فرضیه را اثبات می‌نماید که نوع زنا با وعده‌ی ازدواج می‌تواند نسبت به زانی از جنبه‌ی الهی زنا مطاوعی و نسبت به مزنی بها از جنبه‌ی حق الناسی مصداق زنای بدون رضایت واقعی قلمداد گردد. چه آنکه تمایز ادله‌ی اثبات دعوا از دو جنبه‌ی الهی و مردمی مقتضی آن است که همان گونه که صرف شبهه در زنای به عنف از جنبه‌ی حق الهی موجب سقوط حد قتل از زانی می‌شود، شبهه در رضایت مزنی بها از جنبه‌ی حق الناسی، زانی را ضامن مهرالمثل و ارش البکاره یا خسارت معنوی مزنی بها سازد.

کلیدواژه‌ها: ارش البکاره، زنای به عنف، زنای مطاوعی، مهرالمثل، خسارت معنوی.

مقدمه

زنا ایلاج آلت تناسلی مرد تا ختنه گاه در قبل یا دبر زن بدون علقه یا شبهه‌ی زوجیت است. زنا گاه با رضایت طرفین و گاه با زور و خشونت یک طرف (غالباً زانی) ارتکاب می‌یابد. زنا‌ی مطاوعی تنها جنبه‌ی الهی و زنا به عنف دو جنبه‌ی الهی و مردمی دارد. احکام و آثار زنا از دو جهت مزبور نمی‌تواند کاملاً یکسان باشد (فرجیها، ۱۳۹۸: ۵۱). بزه‌پوشی و منع تحقیق از اصول حاکم بر حدود حق الهی محض است، اما اثبات قضائی جنبه‌ی حق الناسی جرائم تابع قواعد مزبور نیست. چه آنکه ارفاق به متهم در جرایم حق الهی موجب امتنان و در جرایم حق الناسی سبب تضییع حقوق بزه‌دیده، جامعه و تجری بزه‌کار است (مرادپور، ۱۳۹۸: ۶۷؛ قیاسی، ۱۳۸۰: ۲۹۰). آیه‌ی ۱۴۸ سوره‌ی نساء نیز این موضوع را اثبات می‌نماید. تفکیک دو جنبه‌ی الهی و مردمی زنا‌ی به عنف در مقررات قانونی نیز کاملاً مشهود است. مطابق ماده‌ی ۱۰۲ ق.آ.د.ک تعقیب جرائم منافی عفت اصولاً ممنوع است مگر آنکه در مرئی و منظر عام واقع شده و یا دارای شاکی یا به عنف یا سازمان یافته باشد. اگر در حجیت علم قاضی در اثبات زنا‌ی مطاوعی اختلاف باشد، در حجیت آن در اثبات زنا‌ی به عنف بدون وجود چهار شاهد یا اقرار نباید تردید داشت (توجهی، ۱۳۹۰: ۱۲۵).

گاه رابطه‌ی جنسی دختران نابالغ یا بالغ نوجوان ناشی از اظهار خواستگاری فریبنده‌ی مرد و وعده‌ی ازدواج و ایجاد وابستگی عاطفی و دلربایی از آنان است. میل طبیعی به داشتن خواستگار و کسب افتخار اجتماعی و طبع لطیف و باورپذیر دختران نقش بی‌بدیلی در اغفال آنان با وعده‌ی ازدواج و برقراری رابطه‌ی جنسی دارد. این وضعیت موجب برخی چالش‌های حقوقی در تشخیص نوع زنا و مسئولیت کیفری و مدنی ناشی از آن می‌گردد: نخست، آیا زنا با وعده‌ی ازدواج در اوضاع و احوال خاص بویژه نوجوانی و ناپختگی مزنی بها را می‌توان نسبت به زانی از جنبه‌ی حق الهی زنا‌ی مطاوعی و نسبت به مزنی بها از جنبه‌ی حق الناسی مصداق زنا‌ی فریبکارانه و بدون رضایت واقعی دانست و زانی را ضامن مهرالمثل و ارش البکاره‌ی مزنی بها شناخت؟ دوم، آیا تن دادن مزنی بها به رابطه‌ی جنسی مکرر با زانی با امید به تحقق وعده‌ی ازدواج از موجبات سقوط ضمان مهرالمثل و ارش البکاره‌ی ناشی از نخستین رابطه‌ی جنسی بدون رضایت خواهد بود؟ سوم، آیا عدم

رضایت واقعی تنها قابل انتساب به صغار و مجانین است یا می‌توان آن را به مواردی همچون اغفال افراد بالغ و ناآگاه از ماهیت و حرمت عمل زنا نیز تعمیم داد؟ النهایه آیا حکم به جبران خسارت معنوی در زنا با وعده‌ی ازدواج و جاهت قانونی دارد؟ این مسائل در پی دعوا کیفری منتهی به صدور رأی شماره‌ی ۹۷/۵/۲۳-۲۰ هیأت عمومی شعب کیفری دیوانعالی^۱ بیش از گذشته در کانون توجه قرار گرفت. واکاوی موضوع، مقتضی طرح مباحث آتی است: نخست، مرور اجمالی واقعیات موضوع رأی هیأت دوم، تفاوت ماهوی زنا مطاوعی و زنا به عنف. سوم، دایره‌ی شمول زنا به عنف. چهارم، خلاصه‌ی مذاکرات و رأی هیأت و سرانجام نتایج مآخوذه.

۱. مرور اجمالی واقعیات موضوع رأی هیأت

شاکی در سال ۱۳۹۵ به طرفیت متهم به اتهام زنا به عنف در منزل استیجاری و در غیاب اعضاء خانواده‌ی خود شکایت کیفری کرده و اظهار می‌کند: «چهار سال مستأجر خانه‌ی این آقا [متهم پرونده] بودیم تا یک سال پیش هیچ کاری با من نداشت ولی بعداً به من نزدیک شد و به من گفت می‌گیرم. هفت ماه پیش آمد به من نزدیک بشه به او گفتم مگه قول نداده بودی بیای خواستگاریم چرا زیر حرفت زدی؟ دیگه جوابمو نداد. تقاضای ارش البکاره از متهم دارم چون مرا بی‌آبرو کرده و در روزی که تنها بودم ایشان بدون اجازه وارد منزل شد و مرا مورد ضرب و جرح قرار داد و به زور به من تجاوز کرد. مدتی ترسیدم و شکایت نکردم چون پدرم بیماری قلبی داشت به او نگفتم. با او رابطه‌ی تلفنی و پیامک داشتم. حدود پانزده بار با ایشان ارتباط داشتم و چون می‌ترسیدم بعد از ارتباط اول شکایت نکردم. متهم در دفاع از خود در دادگاه می‌گوید: قبول دارم حدود یک سال تا یک سال و نیم رابطه‌ی دوستی با شاکیه داشتم. ام. چند باری رابطه داشتم تعدادش یادم نیست. ده پانزده بار رابطه داشتیم». طبق اعلام پزشکی قانونی پرده بکارت از نوع حلقوی قابل اتساع و مدخوله و تاریخ وقوع جرم مقارن با ایام ارتباط متهم با شاکیه است. دادگاه کیفری یک کرج به موجب دادنامه‌ی ۹۵/۸/۱۲-۰۰۳۱۹ و با توجه به نوع رابطه فی مابین و انکار متهم و فقد بینه‌ی شرعی حکم به برائت متهم از اتهام زنا به عنف صادر و لیکن

۱. با عبارت اختصاری رأی هیأت.

با توجه به اقرار صریح متهم به برقراری رابطه‌ی نامشروع و گواهی پزشکی قانونی ارتکاب زنای غیرمحصنه را محرز و متهم را به صد ضربه شلاق و دو سال اقامت اجباری در نیک شهر محکوم می‌کند (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۱۶). این رأی در شعبه‌ی ۷ دیوان عالی تأیید شد، اما در خصوص ارش البکاره مقرر شد با توجه به تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ ق.م.ا.م حکم مقتضی صادر شود (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۱۶). با اعاده‌ی پرونده‌ی شعبه‌ی اول دادگاه کیفری یک کرج به موجب دادنامه‌ی ۲۳۴-۹۶/۶/۲۱ و با این استدلال که متهم از زنای به عنف تبرئه و به اتهام زنای غیرمحصنه محکوم شده و با استناد به تبصره‌ی یک ماده‌ی ۶۵۸ و اینکه شاکیه دلیلی بر اثبات عنف از جانب خوانده ارائه ننموده قرار رد درخواست ارش البکاره صادر را می‌نماید (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۱۷). با فرجامخواهی شاکیه شعبه‌ی ۷ دیوان به موجب دادنامه‌ی ۰۰۲۲۴-۹۶/۸/۲۹ فرجامخواهی را وارد و عمل متهم را با توجه به اینکه شاکیه رضایت واقعی به زنا نداشته و بر اثر قول ازدواج انجام گردیده منطبق با قسمت اخیر تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ و دیدگاه امام خمینی (ره) در تحریر الوسيله شناخته و دادنامه‌ی فرجامخواسته را نقض و رسیدگی را به دادگاه هم عرض ارجاع می‌دهد (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۱۷). شعبه‌ی دوم دادگاه کیفری یک استان البرز در مقام تجدید رسیدگی به موجب دادنامه‌ی ۰۰۳۸۶-۹۶/۱۱/۲۴ و با این استدلال که متهم از اتهام تجاوز به عنف و اکراه برائت حاصل و از جهت زنای فاقد شرایط احصان محکومیت قطعی یافته است و اینکه شاکیه راضی به رابطه‌ی جنسی و ازاله‌ی بکارت بوده و علیه خود اقدام کرده است، دریافت خسارت را اکل مال به باطل دانسته و با اشاره به اینکه شاکیه از طریق پیامک مناسب بودن منزل را اطلاع داده، با استناد به تبصره‌ی یک ماده‌ی ۶۵۸ ق.م.ا.م قرار رد درخواست ارش البکاره را صادر می‌نماید (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۱۸). شاکیه با اعتراض به رأی اخیر اظهار می‌دارد بدون رضایت مورد تجاوز قرار گرفته ام و متهم ناجوانمردانه مرتکب این عمل ننگین شده و با وعده‌ی ازدواج و دعوت به سکوت و فریب مرتکب جرم گردیده است. شعبه‌ی ۷ دیوان عالی با این استدلال که فرجامخواه رضایت واقعی به زنا نداشته و در حکم عدم رضایت است با لحاظ

ماده‌ی ۲۰۲ قانون مدنی که اکراه به اعمالی حاصل می‌شود که مؤثر در شخص با شعور بوده و او را نسبت به جان یا مال یا آبرو تهدید کند و با توجه به ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی که به موجب آن دختری که در اثر اعمال حيله یا تهدید یا سوء استفاده از زیر دست بودن حاضر به همخوابگی نامشروع شده می‌تواند از مرتکب علاوه بر زیان مادی مطالبه‌ی زیان معنوی نماید و در مانحن فیه رضایت واقعی شاکیه به ازاله‌ی بکارت محرز نیست و مستحق مهرالمثل است و با توجه به اینکه شعبه‌ی دوم دادگاه کیفری یک استان البرز رأی اصراری صادر نموده، در اجرای بند پ ماده‌ی ۴۷۰ قانون آیین دادرسی کیفری رأی به طرح پرونده در هیأت عمومی اصراری می‌دهد (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۱۹-۵۱۸).

۲. تفاوت ماهوی زنای مطاوعی و زنای به عنف

۲-۱. شاکیله‌ی حقوقی

زنا ایلاج آلت تناسلی مرد تا ختنه‌گاه در قبل یا دبر زن بدون علقه‌ی زوجیت یا شبهه است. چنانچه این عمل با اراده‌ی آزاد و رضای طرفین باشد زنای مطاوعی و الا زنای به عنف یا اکراهی است. آگاهی از مفهوم عنف و اکراه در تمایز مرز میان این دو نوع زنا اهمیت بسزایی دارد. در لغت عرب عنف ضد رفق و مدارا به معنای شدت و مشقت است. رفق نقیض عنف و بمعنای نرمی، لطافت، لطف و حسن انقیاد، مدارا و ضد خشونت است (فراهیدی، ۲/۱۴۱۰: ۱۵۷؛ همان/۵: ۱۴۹). هرچه از خیر و خوبی که در معنای مدارا و نرمی نهفته است، مثل آن در عنف از شر و بدی وجود دارد (ابن منظور، ۹/۱۴۱۴: ۲۵۷). واژه‌ی عنف دلالت بر قهر و غلبه دارد. عنف در زبان فارسی به معنی رفق و مدارا نکردن، درستی نمودن، تندی و ستیزه نمودن، شدت، قساوت و اکراه به معنای زور و قهر یا واداشتن کسی به کاری ناپسند با زور و تهدید است (فتحی، ۱۳۹۶: ۲۱۲-۲۰۲).

فقهیان با توجه به استعمال عبارات «من غصب» و «اذا کابر» در روایات، بجای زنای به عنف از اصطلاح اغتصاب فرج یا اکراه به زنا استفاده نموده اند. کابر از ریشه کبر و واژه‌ی اغتصاب از ریشه‌ی غصب به معنای چیزی را با زور و غلبه گرفتن و اکراه دیگری به انجام عملی است (ابن منظور، ۱/۱۴۱۴: ۶۴۸؛ همان/۱۳: ۵۳۴؛ جوهری، ۱/۱۴۱۰: ۱۹۴؛ مومن، ۲/۱۴۲۲: ۲۰۱؛ فراهیدی، ۴/۱۴۱۰: ۳۷۴). برخی با معنای موسع از واژه‌ی غصب آن را

منحصر در قهر و غلبه ندانسته بلکه شامل تصرف چیزی بدون اجازه یا بنحو عدوان یا ظالمانه می‌دانند (علامه حلی، ۴/۱۴۲۰: ۵۱۷؛ عاملی، ۱۲/۱۴۱۳: ۱۴۵؛ روحانی، ۱۹/۱۴۱۲: ۴۰۶؛ مصطفوی، ۷/۱۴۰۲: ۲۲۹؛ سیستانی، ۲/۱۴۱۷: ۲۵۳؛ فاضل لنکرانی، ۱۴۲۲: ۱۵۶). در زنا یا اکراهی بخلاف زنا یا به عنف جبر فیزیکی نیست بلکه جبر معنوی یا تهدید به یک امر نوعاً غیرقابل تحمل است. عنف اراده و اکراه رضای مجنی علیها را معیوب می‌کند. مانند آنکه مردی زنی را با تهدید به کشتن فرزندش وادار به زنا نماید. البته صرف تهدید بدون صدق عرفی اکراه کافی نیست و قضاوت عرف نیز مطابق اوضاع و احوال در هر مورد متفاوت است.

۲-۲. مسئولیت مدنی و کیفری

۲-۲-۱. مسئولیت مدنی

تفاوت ماهوی زنا یا مطاوعی و زنا یا به عنف مقتضی تفاوت در ضمان مدنی است.

الف- زنا مطاوعی: آمیزش جنسی با تراضی طرفین از موارد شایع سلب بکارت است. به اجماع فقیهان در زنا یا مطاوعی زانی ضامن مهرالمثل زانیه نیست (ابن ادریس، ۳/۱۴۱۰: ۴۶۵ و ۴۴۹؛ کرکی، ۵/۱۴۰۸: ۱۳۱؛ علامه حلی، ۹/۱۴۱۳: ۱۶۶؛ حلی، ۴/۱۳۸۷: ۴۹۵؛ عاملی، ۵/۱۴۱۳: ۴۳۷؛ نجفی، ۳۲/۱۴۰۴: ۳۷۹؛ فیض کاشانی، بی‌تا/۲: ۲۸۲؛ خوانساری، ۳/۱۴۰۵: ۳۷؛ خمینی، بی‌تا/۲: ۵۸۴؛ خوئی، ۴۱/۱۴۲۲: ۲۶۷؛ فاضل اصفهانی، ۱۱/۱۴۱۶: ۴۰۱؛ خمینی، ۳/۱۴۲۲: ۸۹). اما در ضمان ارش البکاره ی زانیه ی باکره اختلاف نظر است. بسیاری از فقیهان معتقدند زانیه مستحق دریافت ارش البکاره نیست (ابن ادریس، ۳/۱۴۱۰: ۴۴۹؛ فاضل اصفهانی، ۱۱/۱۴۱۶: ۴۰۱؛ خمینی، ۳/۱۴۲۲: ۸۹). چه آنکه اگر ارش البکاره جزء مهریه محسوب شود شرع مقدس بر اساس برخی روایات مانند لا مهر لبغی زانیه را مستحق دریافت مهریه نمی‌شناسد. برخی فقیهان قائل به ضمان ارش البکاره هستند (نجفی، ۴۳/۱۴۰۴: ۲۷۶؛ سبزواری، ۲۹/۱۴۱۳: ۲۳۶؛ فاضل لنکرانی، ۲/۱۳۷۷: ۴۶۱؛ فاضل

۱. این روایت در کتب روایی شیعی و سنی نقل گردیده و مهر زنا کار را سحت شمرده شده است. در روایت سکونی از امام صادق (ع) آمده است: «بهای ناشی از فروش حیوان مرده و سگ و شراب انگور و مهر ناشی از زن فاجره و رشوه در صدور حکم و مزد کاهن حرام و ناروا است» (حرعاملی، ۱۷/۱۴۰۹: ۹۳؛ همان، ۲۱/۱۱۵: ۱۱۵؛ کلینی، ۵/۱۴۰۷: ۱۲۷؛ مجلسی ثانی، ۱۰۰/۱۴۱۰: ۴۲)

لنکرانی، ۱۴۱۸: ۲۰۳؛ موسوی اردبیلی، ۱/۱۳۷۷: ۲۲۴؛ برغانی، ۱۳۸۲: ۱۸۹). در جواهر الکلام آمده است: «نسبت به زنا با رضایت باکره ظاهر عبارت محقق حلی این است که همانگونه که مهر المثل ندارد ارش البکاره هم ندارد لکن بنابر این مبنا که اذن در جنایت از سوی مجنی علیه مسقط ارش جنایت نیست این سخن بی ایراد نیست» (نجفی، ۴۳/۱۴۰۴: ۲۷۶). برخی منشاء این دیدگاه را در نظریه عدم تداخل مهرالمثل و ارش البکاره می دانند (آوان، ۱۴: ۱۳۹۶). مفاد تبصره ۱ ماده ۱ ۶۵۸ ق.م.ا دلالت بر تبعیت قانونگذار از نظر مشهور فقیهان و عدم ضمان مهرالمثل و ارش البکاره دارد.

ب - زنا به عنف: به اجماع فقیهان زانی به عنف ضامن مهرالمثل مزنی بها است؛ اما در ضمان ارش البکاره باکره و جبران خسارت معنوی علاوه بر مهرالمثل اختلاف نظر است.

نخست - ارش البکاره: برخی فقیهان مجنی علیها را علاوه بر مهر المثل مستحق ارش البکاره می دانند (علامه حلی، ۱۴۱۱: ۲۰۳؛ محقق حلی، ۴/۱۴۰۸: ۲۵۳؛ موسوی اردبیلی، ۱/۱۳۷۷: ۲۲۴؛ علامه حلی، ۳/۱۴۱۳: ۶۸۳؛ حلی اسدی، ۵/۱۴۰۷: ۳۴۸؛ مجلسی ثانی، بی تا: ۱۳۸؛ خراسانی، بی تا: ۲: ۴۵۶؛ حلی، ۲/۱۴۲۴: ۵۹۱؛ مجلسی اول، ۱۴۰۰: ۲۱۳؛ مرعشی، ۱۳۷۶: ۱۶۷؛ صیمری، ۴/۱۴۲۰: ۴۵۹؛ حلی، ۴/۱۴۰۴: ۵۰۷؛ علامه حلی، ۵/۱۴۲۰: ۵۸۴؛ علامه حلی، ۲/۱۴۱۰: ۴۰۲؛ ابن ادریس، ۳/۱۴۱۰: ۳۹۳؛ طوسی، ۷/۱۳۸۷: ۱۵۰). آیات عظام سید علی خامنه ای، لطف الله صافی گلپایگانی، محمد فاضل لنکرانی، حسین نوری همدانی بر استحقاق ارش البکاره فتوا داده اند (نک. گنجینه استفتائات قضائی، دفتر آموزش روحانیون و تدوین متون فقهی معاونت آموزش قوه قضائیه، سؤال ۱۱۴، ۱۸۹ و ۴۱۸۸). امام خمینی (ره) می فرماید: اگر مردی اجنبی به اکراه با زنی مجامعت کند و موجب افضاء وی گردد علاوه بر مهرالمثل دیه به او تعلق می گیرد و اگر مکرهه باکره باشد در استحقاق ارش

۱. ضمان مهرالمثل در این مورد مستند به چند روایت از جمله صحیحی حلی از امام صادق (ع) است که از ایشان سؤال شد: مردی با زنی مجامعت می کند بدون اینکه انزال کند آیا غسل بر او واجب می شود؟ امام صادق (ع) فرمودند امام علی (ع) می فرمود: «هر گاه ختنه گاه با ختنه گاه تماس پیدا کرد غسل واجب می شود». همچنین امام علی (ع) فرمود: «چگونه غسل واجب نمی شود در حالی که حد در این صورت جاری می شود؟». امام صادق (ع) فرمود: «بر او مهر و غسل واجب می شود» (نک. خوئی، ۴۱/۱۴۲۲: ۲۶۷؛ طوسی، ۳/۱۳۸۷: ۷۳؛ حلی، ۱۴۰۵: ۵۴۹؛ ابن ادریس، ۳/۱۴۱۰: ۴۳۶؛ عاملی، ۱۴/۱۴۱۳: ۳۳۱؛ نجفی، ۴۱/۱۴۰۴: ۲۶۶).

البکاره علاوه بر مهر و ديه تردید است و بنابر احتیاط مستحق ارش البکاره می باشد (خمینی، بی تا/۲: ۵۸۴). در تأیید این قول می توان اینگونه استدلال نمود: اولاً- ارش البکاره عوض زوال بکارت و مهرالمثل عوض مقاربت با باکره است و اگرچه ممکن است سبب واحد باشد اما موجب تداخل مسببات نیست. ثانیاً- اصل بر عدم تداخل ارش البکاره و مهرالمثل است. ثالثاً- لحاظ باکره بودن در تعیین مهرالمثل صرفاً از بابت تفاوت مقاربت با باکره و ثبیه است و ملاحظه می مزبور به اعتبار نزدیکی جنسی است و نه جنایت ازاله ی بکارت. رابعاً- در نظریه ی تداخل ارش البکاره و مهرالمثل جای تأمل است، چه آنکه مهرالمثل عوض تمتع جنسی است و ملازمه با ازاله ی بکارت ندارد. برای نمونه وطی از دبر یا وطی با غیر باکره یا وطی با دارنده ی پرده ی بکارت حلقوی قابل اتساع یا آلاستیک بی آنکه منجر به ازاله ی بکارت شود مرتکب را فقط ضامن مهرالمثل می نماید. خامساً- استناد مخالفین به روایت طلحه بن زید از امام علی (ع)^۱ موجه نیست زیرا در این روایت تنها از جهت مقاربت جنسی به مهرالمثل اشاره شده و در مقام نفی ارش ازاله ی بکارت نیست. سادساً- در جنایات بر اعضا فاقد ديه ی مقدر پرداخت ارش ضروری است. در مقابل برخی فقیهان با استناد به روایت عبدالله بن سنان از امام صادق (ع)^۲ و روایت طلحه بن زید از امام علی (ع) و این استدلال که در این روایات تنها از مهرالمثل و نه ارش البکاره سخن به میان آمده و در تعیین مهرالمثل بکارت یا عدم بکارت ملحوظ است و با لحاظ اصل برائت مجنی علیه را فقط مستحق مهر المثل می دانند (خوئی، ۴۲/۱۴۲۲: ۴۶۰؛ فاضل اصفهانی، ۱۱/۱۴۱۶: ۴۰۱؛ فاضل لنکرانی، ۲/۱۳۷۷: ۴۳۳؛ ابن ادریس، ۳/۱۴۱۰: ۴۵۰؛ کاشف الغطا، ۴/۱۴۲۳: ۱۱۳؛ تبریزی، ۱۴۲۸: ۲۰۵؛ وحید خراسانی، ۳/۱۴۲۸: ۵۸۲؛ فیاض، ۱۴۲۶: ۷۳۹؛ مکارم شیرازی، ۳/۱۴۲۷: ۴۷۵؛ بهجت، ۵/۱۴۲۶: ۵۴۳؛ گلپایگانی، ۴/۱۴۰۹: ۳۲۷). آیات عظام محمد تقی بهجت، میرزا جواد تبریزی، علی سیستانی، ناصر مکارم شیرازی و عبد الکریم موسوی اردبیلی بر عدم استحقاق ارش البکاره فتوا داده اند (نک).

۱. در این روایت امام (ع) می فرماید اگر مردی کنیزی را غضب کند و بکارت او را بردارد باید یک دهم قیمت کنیز را بپردازد و اگر زن آزاد باشد مهریه اش را بپردازد (حرعاملی، ۲۰/۱۴۰۹: ۳۱۷).

۲. در این روایت آمده است: «موی زن و بکارت زن در زیبایی زن شریک هستند و هر کدام از بین برود مهر کامل واجب می شود» (فاضل اصفهانی، ۱۱/۱۴۱۶: ۴۰۱؛ حرعاملی، ۲۹/۱۴۰۹: ۳۳۵).

گنجینه‌ی استفتائات قضائی، دفتر آموزش روحانیون و تدوین متون فقهی معاونت آموزش قوه‌ی قضائیه، سؤال ۱۱۴ و ۱۸۹) با ارزیابی اقوال به نظر می‌رسد قول ضمان ارش البکاره و مهرالمثل اقرب به صواب است، چه آنکه ضمان مهرالمثل در قبال بضع و تمتع جنسی جانی است و ضمان ارش البکاره در قبال آسیب به عضو فاقد دیه‌ی مقدر است (حلی اسدی، ۱۴۰۷: ۵/۳۴۸؛ حلی، ۱۴۲۴: ۲/۵۹۱؛ مجلسی اول، ۱۴۰۰: ۲۱۳؛ مرعشی؛ ۱۳۷۶: ۱۶۷؛ خمینی، بی‌تا/۲: ۵۸۴؛ طوسی، ۱۳۸۷: ۷/۱۵۰؛ محقق حلی، ۱۴۰۸: ۴/۲۵۳؛ علامه حلی، ۱۴۱۱: ۲۰۳؛ ابن ادریس، ۱۴۱۰: ۳/۳۹۳؛ میرشکاری، ۱۳۹۹: ۱۸۹). ماده‌ی ۲۳۱ ق.م.ا تصریح می‌نماید در زنای به عنف و در حکم آن، در صورتی که زن باکره باشد، علاوه بر مجازات مقرر، پرداخت مهرالمثل و ارش البکاره هر دو ثابت است.

دوم- خسارت معنوی: در خصوص مشروعیت یا عدم مشروعیت جبران خسارت معنوی مزنی بها علاوه بر مهرالمثل قانون مجازات اسلامی ساکت است. اما وفق تبصره‌ی دو ماده‌ی ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری پرداخت خسارت معنوی در تعزیرات منصوص شرعی و دیات منع شده است. از این رو، برخی از حقوقدانان معتقدند با توجه به پیش‌بینی مهرالمثل در مبحث سیزدهم از فصل سوم کتاب دیات و تحت عنوان دیه‌ی ازاله‌ی بکارت و افضاء، دعوی مطالبه‌ی خسارت معنوی علاوه بر مهرالمثل قابلیت استماع ندارد (رستمی، ۱۴۰۱: ۱۵۳؛ خالقی، ۱۳۹۳: ۳۶؛ آوان، ۱۳۹۶: ۲۷). افزون بر آن، هرچند ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ علاوه بر زیان مادی، مطالبه‌ی خسارت معنوی در حالت همخوابگی نامشروع ناشی از اعمال حیله یا تهدید یا سوء استفاده از زیردست بودن را تجویز نموده اما با وضع قوانین مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ نسخ شده است (مذاکرات و آراء هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱۳۹۹: ۵۳۹-۵۲۶).

در مقابل برخی از حقوقدانان ضمن اعتقاد به عدم نسخ ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی (همان: ۵۳۹-۵۲۶) معتقدند تجاوز جنسی از جمله جرایم حدی و خارج از شمول استثنای مقرر در تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری است. بنابراین، در صورت احراز زنای به عنف مزنی بها علاوه بر مهرالمثل مستحق خسارت معنوی است؛ اما اگر مرتکب از اتهام زنای به عنف برائت حاصل نماید، در فرضی که قائل به مطالبه‌ی مهرالمثل و ارش

البکاره باشیم، با وحدت ملاک از تبصره‌ی ماده‌ی ۵۷۷ قانون مجازات اسلامی ۹۲ اخذ خسارت معنوی مازاد بر مهرالمثل یا افزون بر دیه‌ی کامل جایز نیست (اسپانلو، ۱۳۹۹: ۲۱۱).

با ارزیابی نظریه‌ها و با توجه به اینکه جرم زنای به عنف از جمله جرایم حدی است، مشمول منع پرداخت خسارت معنوی در دیات و تعزیرات منصوص شرعی مقرر در تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری نیست. افزون بر آن، ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی مطالبه‌ی خسارت معنوی در حالت هم‌خوابگی نامشروع ناشی از اعمال حيله یا تهدید یا سوء استفاده از زیردست بودن را تجویز نموده و دلیلی بر نسخ آن وجود ندارد. از این رو، به طریق اولی در صورت احراز زنای به عنف، مزنی بها علاوه بر مهرالمثل مستحق جبران خسارت معنوی است.

۲-۲-۲. مسئولیت کیفری

زنای مطاوعی بر حسب مورد یعنی زنا محصنه یا غیر آن، زنا با محارم نسبی، زنا با زن پدر، زنای کافر با زن مسلمان متضمن حد جلد، رجم یا قتل است. در حد زنای به عنف برخی فقیهان با استناد به معتبره‌ی ابی بصیر از ابی عبدالله (ع) (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۲۸؛ ۱۰۹) معتقد به ایراد یک ضربه‌ی شمشیر به متجاوز به عنف اند ولو منتهی به قتل نشود (طباطبائی، ۱۴۱۸: ۱۵؛ ۴۷۶). اما مشهور فقها با اعراض از معتبره‌ی ابی بصیر حد زنای به عنف را مستند به چند روایت از امام باقر (ع) و امام صادق (ع) (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۲۸؛ ۱۰۹-۱۰۸؛ طوسی، ۱۴۰۷: ۱۰؛ ۱۷) قتل زانی دانسته اند (عاملی، ۱۴۱۰: ۹؛ ۶۷؛ خمینی، بی‌تا؛ ۲: ۴۶۳؛ خوئی، ۱۴۲۲: ۴۱؛ ۲۳۵؛ نجفی، ۱۴۰۴: ۴۱؛ ۳۱۵؛ مفید، ۱۴۱۳: ۷۷۸؛ علامه حلی، ۱۴۱۳: ۹؛ ۱۴۵؛ مؤمن، ۱۴۲۲: ۲۰۰؛ موسوی، ۱۴۱۵: ۵۲۷). در روایات یاد شده از عبارات من غصب و اذا کابر استفاده شده است. غصب به معنای به قهر و غلبه گرفتن (ابن منظور، ۱۴۱۴: ۱؛ ۶۴۸) یا استیلاء بر چیزی است (مؤمن، ۱۴۲۲: ۲؛ ۲۰۱). کابر از ریشه‌ی کبر به معنای لجبازی کردن، چیره شدن و غلبه یافتن است (مهیار، ۱۴۱۰: ۷۱۴). برخی فقیهان در این موضوع ادعای اجماع منقول و محصل کرده اند: «کسی که با زنی زنا کند در حالی که او را اکراه به زنا کرده کشته می‌شود و هیچ اختلافی در این موضوع نیافتم بلکه اجماع منقول و اجماع محصل وجود دارد» (نجفی، ۱۴۰۴: ۴۱؛ ۳۱۵). «کسی که با زنی زنا کند در حالی که او را

اکراه به آن کرده کشته می شود» (خمینی، بی تا/۲: ۴۶۳). در اینکه آیا زنای اکراهی منوط به الجاء تام و اجبار است یا صرف تهدید به یک امر نوعاً غیر قابل تحمل یا مؤثر کافی است اختلاف نظر است. اکثر فقیهان زنای اکراهی را موجب قتل زانی می دانند (عاملی، ۱۴/۱۴۱۳: ۳۶۰؛ خوئی، ۴۱/۱۴۲۲: ۲۳۵؛ محقق حلی، ۴/۱۴۰۸: ۱۴۱). برخی فقیهان معتقدند تنها اکراهی موجب قتل زانی است که به حد اجبار و الجای تام رسیده و مزنی بها مسلوب الاختیار باشد. در روایات به غضب و اغتصاب اشاره شده و شامل اکراه اصطلاحی (وعده‌ی اضرار) نمی شود چرا که غضب و اغتصاب به معنای قهر و غلبه و استیلاء است و شامل حالتی می شود که مغضوب اختیاری در مقابل غاصب ندارد در حالی که در اکراه اصولاً شخص اکراه‌شونده بی اختیار نیست بلکه تنها رضایت ندارد. قائلان این قول اکراه در کتب فقیهان متقدم را مساوی با قهر و عدم اختیار می دانند و معتقدند اکراه اصطلاحی هر چند موجب رفع حرمت برای اکراه‌شونده است ولی مشمول واژه‌ی غضب فرج زن و قتل زانی نیست (فاضل لنکرانی، ۱۴۲۲: ۱۵۶). مطابق این دیدگاه اگر مردی زنی را با تهدید به کشتن فرزندش وادار به زنا نماید چون زنا با قهر و غلبه ارتکاب نیافته حد آن قتل نیست. با پذیرش این دیدگاه زنا با فریب و اغفال دختران نابالغ ممیز را هم نمی توان در حکم زنای به عنف شمرد (توجهی، ۱۳۹۰: ۱۰۷). اما به نظر می رسد ادله‌ی این دیدگاه تام نباشد زیرا موضوع روایات غضب و اغتصاب فرج است و غضب نه صرفاً با غلبه و استیلاء فیزیکی بلکه با قهر و غلبه معنوی قابل تحقق است (همان). در صحیح‌ه‌ی برید عجل‌ی آمده است: «از امام باقر(ع) در مورد مردی سؤال شد که فرج زنی را غضب کرده است. امام فرمود کشته می شود چه محصن باشد و چه محصن نباشد» (حر عاملی، ۲۸/۱۴۰۹: ۱۰۸). غضب فرج به معنی تصرف فرج زن بدون رضایت است و بدون تردید شامل عنف و اجبار یا اکراه می گردد. در صحیح‌ه‌ی زراره آمده است: «به امام باقر(ع) عرض کردم حکم مردی که زنی را غضب کند چیست؟ امام فرمود: کشته می شود» (همان). روایات دیگری در این باب وجود دارد که غالباً از نظر سندی تام و دال بر مضامین یاد شده اند.

۳. دایره‌ی شمول زنای به عنف

در زنای به عنف بودن جماع با قهر و غلبه‌ی فیزیکی یا استیلاء معنوی از طریق اکراه و تهدید مزنی بها تردیدی نیست. با نوآوری ق.م.ا زنا در حالات مقرر در تبصره‌ی ۲ ماده‌ی

۲۲۴ شامل زنا در حال خواب، بیهوشی و مستی مزنی بها یا زنا از طریق اغفال دختر نابالغ یا ربایش، تهدید یا ترساندن زن در حکم زنای به عنف است. تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ نیز فقدان رضایت واقعی به زنا از جانب دختر نابالغ یا مجنون را در حکم عدم رضایت شمرده و موجب این چالش حقوقی شده است که اولاً- عنصر اصلی زنای به عنف قهر و غلبه از طریق اجبار فیزیکی یا اکراه است یا شامل عدم رضایت واقعی مزنی بها از جهات دیگر نیز می‌شود. ثانیاً- آیا عدم رضایت واقعی تنها قابل انتساب به صغار و مجانین است یا می‌توان به مواردی همچون اغفال افراد بالغ و ناآگاه از ماهیت و حرمت عمل زنا نیز تعمیم داد؟ پاسخ تحلیلی این مسائل منوط به بررسی زنا در حالات مختلف است.

۳-۱. زنا با نابالغه

زنا با صغیره از طریق قهر و غلبه‌ی فیزیکی یا اکراه بلا تردید زنای به عنف است، اما در شمول زنای به عنف به موارد خارج از حالات اخیرالذکر اختلاف نظر است. مشهور فقیهان زنا با دختر نابالغ را خارج از شمول حد زنای به عنف دانسته و زنای مرد غیر محصن با صغیره را موجب حد جلد شمرده اند، اما در حد جلد یا رجم زنای مرد محصن با صغیره اختلاف نظر دارند (خمینی، بی‌تا/۲: ۴۶۳؛ محقق حلی، ۱۴۰۸/۲: ۱۴۲؛ حلی اسدی، ۱۴۰۷/۵: ۲۶؛ عاملی، ۱۴۱۰/۹: ۱۰۲). آیت الله سیدعلی خامنه‌ای با تبعیت از قول فقهی مشهور این گونه فتوا داده اند: «در مورد رضا، عنف و اکراه نیست هر چند غیر بالغه باشد و در این صورت حد آن قتل نیست». (گنجینه‌ی استفتائات قضایی، سؤال ۴۱۸۱).^۱ «مجرد

۱. با توجه به اینکه زنا با اکراه و عنف در قانون مجازات اسلامی حد قتل دارد و به صورت مطلق فرق بین زنا با زن بالغه و غیر بالغه با اکراه قائل نشده است و در تحریر الوسیله حضرت امام قدس سره هم به صورت مطلق فرموده من زنا بامرأه مکرها قتل و مرحوم صاحب جواهر فرموده من زنا بامرأه مکرها قتل مرحوم آقای خوئی هم در منهاج الصالحین همین عبارت را گفته و شهید ثانی در لمعه فرموده امرأه شامل دختر بچه‌ی غیر بالغه نمی‌شود. سؤال این است: اولاً اکراه و عنف در دختر بچه‌ی ۹ ساله و حتی ۳ ساله صدق می‌کند و یا زنا با دختر بچه‌ی غیر بالغه ولو با رضا باشد عنف و اکراه محسوب است و در فرض اینکه در رضا و اکراه بالغه و غیر بالغه فرق ندارد آیا زنا با غیر بالغه به اکراه و عنف حد آن قتل است یا نه در صورتی [که] زانی محصن نباشد فقط محکوم به صد تازیانه می‌شود، با توجه به اجمال قانون و عبارات مذکور در کتب فقهی و مورد ابتلاء بودن مسئله در محاکم قضائی پاسخ فرمائید. آیت الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای: «در مورد رضا عنف و اکراه نیست هر چند غیر بالغه باشد و در این صورت حد آن قتل نیست و مقتضای اطلاق

صغیره بودن مزنی بها حجت شرعی بر تحقق عنف و اکراه از سوی زانی نیست و تا عنف شرعاً ثابت نشود حد شرعی زانی غیر محصن همان جلد و تازیانه است» (گنجینه‌ی استفتائات قضایی، سؤال ۴۱۸۵).^۱ در مقابل آیات عظام ناصر مکارم شیرازی، عبدالکریم موسوی اردبیلی، حسین نوری همدانی زنا با دختر نابالغ غیرممیز خواه با اغفال یا بدون اغفال را در حکم زنا به عنف دانسته اند (گنجینه‌ی استفتائات قضایی، سؤالات ۶۹۶۷ و ۷۴۹۵)، چه آنکه زنا با صغیره و تحریم آن به مراتب زشت‌تر و قوی‌تر از زنا با زن کبیره است (عاملی، ۱۴۱۰: ۶۷).

قانونگذار با توجه به عبارت «در زنا از طریق اغفال و فریب دادن دختر نابالغ ... نیز حکم فوق جاری است» در تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۲۲۴ و مفاد تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ مجرد زنا با دختر نابالغ اعم از ممیز و غیرممیز را برای ثبوت حد الهی زنا به عنف کافی ندانسته بلکه آن را مشروط به عدم رضایت واقعی نموده است. بعلاوه، مقنن زنا با زنان بالغ از طریق اغفال را بخاطر وجود قوه‌ی تمیز و تشخیص خارج از شمول حد الهی زنا به عنف شناخته است (توجهی، ۱۳۹۰: ۱۱۰).^۲ اصل قانونمندی و منع قیاس در امور کیفری، تفسیر به نفع متهم و قاعده‌ی درء و سختگیری در اثبات حدود الهی مقتضی اجتناب از توسعه‌ی دایره‌ی شمول حد الهی زنا به عنف به خارج از موارد منصوص در قانون است. با این حال، مستفاد از تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ مرز زنا به عنف از جنبه‌ی حق الناسی آن قابل تعمیم به هر زنا بدون رضایت واقعی مزنی بها است. رضایت صغار به جهت فقدان اهلیت

ادله این است که فرقی در حد زانی بین زنا به صغیره و کبیره نیست و اقسام حد در هر دو مورد یکسان است»، ۱۳۷۴/۱۲/۰۶.

۱. زانی مردی است ۲۰ ساله و مجرد و زانیه دختر صغیری است ۷ ساله - زانی مدعی است به تمایل و باخواست زانیه‌ی صغیره مرتکب زنا گردیده است، تمایل و عدم تمایل صغیره در مجازات زانی چه تأثیری دارد؟ اگر زانی به عنف و اکراه صغیره را مجبور به زنا کرده باشد، آیا در مورد زانی بایستی حد جاری گردد و اساساً در مورد صغیره که فاقد اراده و اختیار لازم است عنف مصداق پیدا می‌کند یا خیر. آیت الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای: «مجرد صغیره بودن مزنی بها حجت شرعی بر تحقق عنف و اکراه از سوی زانی نیست و تا عنف شرعاً ثابت نشود حد شرعی زانی غیر محصن همان جلد و تازیانه است»، ۱۳۷۴/۱۸/۰۶.

۲. برخی حقوقدانان معتقدند ازاله‌ی بکارت بالغه از راه فریب به ازدواج مسقط مهرالمثل و ارش البکاره است (محمودیان، ۱۳۹۲: ۱۴۲).

حقوقی و رضایت زنان بالغ به جهت فریبکاری زانی رضایت غیر واقعی و مصداق غرور و ضمان آور است (میرشکاری، ۱۳۹۹: ۱۸۶). از این رو، مجرد زنا با صغیره و زنا با کبیره از طریق اغفال با وعده‌ی ازدواج و نظایر آن با ملاحظه‌ی سایر جهات از جمله فقدان رشد جزائی در افراد بالغه‌ی کمتر از هیجده سال و مستفاد از ماده‌ی ۹۱ ق.م.ا می‌تواند دست‌کم از جنبه‌ی حق الناسی آن زنا‌ی بدون رضایت واقعی مزنی بها شمرده شود. تشخیص غیر واقعی بودن رضایت مزنی بها در هر مورد با توجه شرایط خاص آن به عهده‌ی دادرس است.

۳-۲. زنا با زن بی‌اراده (خواب، بیهوش و مست)

در متون فقهی به گونه‌ی زنا با زن خواب، بیهوش و مست بی‌اراده اشاره نشده و فقیهان معاصر در این زمینه اختلاف نظر دارند (مجموعه آرای فقهی در امور کیفری، ۱۳۸۲: ۱۹-۱۵). برخی فقیهان مانند محمد تقی بهجت آن را خارج از شمول زنا‌ی به عنف می‌دانند؛ اما اکثر فقیهان مانند تبریزی، سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، شیرازی و موسوی اردبیلی قائل به اجرای احکام زنا‌ی به عنف هستند (گنجینه‌ی استفتائات قضایی، سؤالات ۵۸۱۲ و ۵۸۳۵). مستند روایی در حکم زنا‌ی به عنف شناختن زنا در حالات مزبور صحیح‌ه‌ی برید عجل‌ی و صحیح‌ه‌ی زراعه است که بر اساس آنها امام باقر(ع) حکم غضب فرج زن را قتل می‌شمارد و غضب فرج، تصرف فرج زن بدون رضایت و شامل تجاوز به زن در امثال بیهوشی، خواب و مستی است.

برخی فقیهان معاصر نظیر جعفر سبحانی در زنا با زن بیهوش قائل به تفکیک شده‌اند: نخست- زانی مزنی بها را بیهوش بیابد و با وی زنا کند؛ دوم- زانی مزنی بها را ابتدا بیهوش و سپس با وی زنا کند. حالت نخست مصداق زنا‌ی به عنف نیست (گنجینه‌ی استفتائات قضایی، سؤال ۸۲۸۱). چه آنکه رابطه‌ی میان مفاهیم رضایت و بیهوشی از نوع مترادفین، متناقضین، متضادین و متضایفین نیست بلکه از نوع ملکه و عدم ملکه است. اغتصاب متفرع بر عدم رضایت و رضایت متفرع بر ادراک است. بیهوشی و مغمی علیه به معنای ستر عقل و فقدان قوه‌ی ادراک است (زمخشری، ۱۴۱۷: ۲؛ ۴۴۵؛ حمیری، ۱۴۲۰: ۸؛ ۵۰۱۱؛ ابن فارس، ۱۴۰۴: ۴؛ ۴۲۵). بنابراین، اغتصاب منوط به امر وجودی ادراک است که در بیهوشی وجود ندارد. تضایف و تضاد در تقابل میان دو امر وجودی قابل تصور است و حال آنکه

در این مسئله یک طرف تقابل امر وجودی و طرف دیگر امر عدمی است. رابطه‌ی دو طرف تقابل در این مسئله تناقض هم نیست زیرا متناقضین نه جمع و نه رفع می‌شوند. اما دو طرف تقابل یعنی ادراک و عدم ادراک قابل رفع هستند مانند رفع آن نسبت به جمادات که شأنت ادراک ندارند. بنابراین رابطه‌ی میان رضایت و بیهوشی از نوع ملکه و عدم ملکه است. در تقابل از این نوع انتساب عدم رضایت به مزنی بها در صورتی صادق است که انتساب رضایت ممکن باشد؛ اما نسبت به شخص بیهوش به علت فقدان قوه‌ی ادراک ممکن نیست و زنا با بیهوش را نمی‌توان در حکم زنا به عنف شمرده (حدادی، ۱۳۹۲: ۸۶).

زنا در حالت دوم متضمن دو فرض است: اول- زانی مزنی بها را به قصد مقاربت جنسی بیهوش نماید که مصداق زنا به عنف است. زیرا اغتصاب فرج و اعمال قهر و غلبه در این فرض ممکن است، خواه مغلوب از مغلوب شدن خود آگاه باشد یا نباشد (حدادی، ۱۳۹۲: ۹۰). دوم- زانی مزنی بها را نه به قصد زنا بلکه به منظوری مانند عمل جراحی بیهوش و سپس با وی زنا نماید. حکم آن همانند حالتی است که زانی مزنی بها را بیهوش یافته و با وی زنا کند. چه آنکه مرتکب در هنگام بیهوش کردن مجنی علیها قصد زنا نداشته است و زنا با قهر و غلبه در این مورد صادق نیست و به اطلاق عنوان اغتصاب هم نمی‌توان استناد کرد زیرا اولاً- استناد به عام در شبهه‌ی مصداقیه درست نیست. ثانیاً- با حدوث شبهه، قاعده‌ی درء جاری می‌شود. ثالثاً- اگر تمام حالات فوق را مصداق اغتصاب بدانیم مستلزم آن است که زنا با میت هم مصداق اغتصاب و زنا به عنف باشد و حال آنکه هیچ فقیهی آن را نپذیرفته است (حدادی، ۱۳۹۲: ۹۰).

دیدگاه تفصیلی مذکور مبنی بر آن است که واژه‌ی اغتصاب مقید به قهر و غلبه تلقی شود و الا تمامی فروض یاد شده مشمول عنوان اغتصاب و در حکم زنا به عنف خواهد بود. قانونگذار به درستی عدم رضایت واقعی را ملاک قرار داده و وفق تبصره‌ی دو ماده‌ی ۲۲۴ زنا در حالات مزبور به شرط عدم رضایت قبلی مزنی بها را در حکم زنا به عنف شناخته است. مطابق مقرره‌ی مزبور اگر زن راضی به زنا نبوده و مرد با سوء استفاده از وضعیت خواب، بیهوشی یا مستی زن مرتکب زنا با او شود در حکم زنا به عنف است. اما اگر بین زن و مرد پیش از خواب، بیهوشی و مستی توافق بر زنا وجود داشته و زنا در

این حالات بر اساس همان توافق ارتکاب یابد در حکم زنا به عنف نخواهد بود (مصدق، ۱۳۹۶: ۱۰۴). وضع مقررات یاد شده از نوآوری‌های ق.م.ا است چه آنکه قوانین مجازات اسلامی سابق در این خصوص ساکت بودند. با این حال، به موجب برخی آراء شعب دیوانعالی کشور زنا با زن در حال خواب یا بیهوشی زنا به عنف شمرده می‌شد (رای شماره‌ی ۸-۱۴/۱/۷۴ شعبه‌ی ۲۷ و رای مورخ ۶۹/۸/۲۸ شعبه‌ی ۲۰ دیوانعالی کشور به نقل از شکری، ۱۳۸۳: ۱۵۶).

۳-۳. زنا با مجنونه

زنا با دیوانه از طریق قهر و غلبه فیزیکی یا اکراه بالاتردید زنا به عنف است، اما در شمول زنا به عنف به موارد خارج از حالات اخیرالذکر جای تأمل است. مشهور فقیهان امامیه مجرد زنا با زن دیوانه را همچون زنا با صغیره مشمول زنا به عنف نشمرده‌اند. بدون تردید اگر عاقلی با زن دیوانه زنا کند بر زن دیوانه حدی نیست، اما حد زنا به عنف محصن با زن دیوانه جلد است و در حد زنا به عنف محصن با مجنونه اختلاف نظر است. اغلب فقیهان حد زنا به عنف محصن با زن دیوانه را جلد دانسته (محقق حلی، ۱۴۰۸: ۴/۱۴۳؛ حلی اسدی، ۱۴۰۷: ۵/۲۶؛ عاملی، ۱۴۱۰: ۹/۱۰۲) و برخی فقیهان ثبوت رجم را بعید نمی‌دانند (خمینی، بی‌تا/۲: ۴۶۳). حضرات آیات عظام محمد تقی بهجت، سیدعلی خامنه‌ای، سیدعلی سیستانی، ناصر مکارم شیرازی و جعفر سبحانی در این خصوص که اگر در تیمارستانی، پزشک یا روانشناس یا فرد دیگری با دختران جوانی که مشاعرشان کامل نیست یا دچار اختلالات روانی هستند مرتکب زنا شود، زنا به عنف است یا خیر، پاسخ منفی داده‌اند و در مقابل مطابق فتوای حضرات آیات عظام محمد جواد تبریزی و حسین نوری همدانی ملحق به زنا به عنف است (گنجینه‌ی استفتانات قضایی، سؤالات ۵۸۳۵ و ۸۲۸۱). به نظر می‌رسد تفصیل بین مجرد زنا با زن دیوانه و غیر آن اقرب به صواب است. اصل قانونمندی و منع قیاس در امور کیفری، احتیاط در دماء و قاعده‌ی درء مقتضی خروج مجرد زنا با مجنونه از شمول حد الهی زنا به عنف است، اما زنا با مجنونه توأم با ربایش، تهدید، ترساندن، بیهوش کردن و حتی اغفال (صرف نظر از قابلیت اغفال انسان بی‌عقل) ملحق به حد الهی زنا به عنف است. مفاد تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ ق.م.ا این قول را تقویت و مقرر می‌دارد زنا با زن مجنونه مشروط به فقدان رضایت واقعی در حکم عدم رضایت است.

۳-۴. زنا با ربایش، تهدید و ترساندن

مطابق تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۲۲۴ زنای با ربایش، تهدید یا ترساندن اگرچه موجب تسلیم زن شود بواسطه‌ی فقدان رضایت واقعی و عدم مطاوعت باطنی زن در حکم زنای به عنف است (فتحی، ۱۳۹۲: ۲۱۲-۲۰۲). به عبارت دیگر زنای توأم با ربایش، تهدید یا ترساندن زن اماره‌ی عدم رضایت واقعی مزنی بها است، مگر آنکه زانی خلاف آن را اثبات نماید. ربایش انتقال اجباری مجنی علیها از مکانی به مکان دیگر و از مصادیق سلب حق آزادی شخصی است. زنا با گروگان‌گیری یا بازداشت غیر قانونی به عنوان سایر اشکال سلب حق آزادی شخصی و تسلیم زن به زنا در ازای آزادی یک نوع تهدید یا ترساندن عملی و در حالات شدید مانند حبس طولانی مدت مصداق اکراه مادی و ملحق به زنای به عنف است. البته هر گونه تهدیدی را نمی‌توان ملحق به زنای به عنف شمرد بلکه تهدید باید نامشروع و نوعاً با توجه به سن، شخصیت و جنسیت مجنی علیها و شرایط زمانی و مکانی مؤثر در تن دادن به زنا باشد و تشخیص آن در هر مورد با دادرس است.

۴. خلاصه‌ی مذاکرات و رأی هیأت

با ارجاع پرونده به هیأت ابتدا اعضاء پیرامون چالش منتهی به صدور رأی اصراری اظهار نظر نمودند. ضمان یا عدم ضمان ارش البکاره در زنا با وعده‌ی ازدواج گرانیگاه این مذاکرات است. مخالفان و موافقان دلایل خود را مطرح نموده‌اند.

۴-۱. دلایل مخالفان

دلایل مخالفان پرداخت ارش البکاره به مزنی بها در زنا با وعده‌ی ازدواج عبارتند از: اولاً- تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۶۵۸ تصریح دارد هرگاه ازاله‌ی بکارت با مقاربت و تراضی باشد چیزی ثابت نیست. زنای دختر بالغ ولو با وعده‌ی ازدواج مصداق زنای مطاوعی و فاقد استحقاق ارش البکاره و تفسیر مخالف اجتهاد در برابر نص است (مازندرانی و حاتمی به نقل از مذاکرات و آرای هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۳۹-۵۲۶). ثانیاً- به فتوای برخی فقیهان از جمله مقام معظم رهبری باکره در زنا با رضایت مستحق دریافت ارش البکاره و مهر المثل نیست (افشاری، همان). ثالثاً- طبق تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۲۲۴ زنا ناشی از اغفال و وعده‌ی ازدواج تنها نسبت به دختر نابالغ در حکم زنای به عنف است

(حاتمی، همان). رابعاً- براءت زانی از زنای به عنف و محکومیت به زنای مطاوعی دلالت بر رضایت واقعی مزنی بها دارد و ادعای فقدان رضایت واقعی مزنی بها در تعارض با حکم براءت زانی از زنای به عنف است (آماده و حاتمی، همان). خامساً- مطابق روایت لا مهر لبغی در زنا با وعده‌ی ازدواج، زانیه مستحق ارش البکاره و مهر المثل نیست و طبق نظر مشهور فقها و مقام معظم رهبری ارش البکاره داخل در مهر المثل است (فرج الهی و حاتمی، همان). سادساً- با تصویب قوانین مجازات اسلامی، مواد ۲، ۳ و ۹ قانون مسئولیت مدنی ۱۳۳۱ نسخ شده و استناد به ماده‌ی ۹ قانون مزبور فاقد وجهت حقوقی است (همان).

برخی مراجع قضائی براءت از زنای به عنف و محکومیت زانی به زنای مطاوعی را علیرغم عدم محکومیت شاکیه به زنا از موجبات اسقاط مهر المثل و ارش البکاره می‌دانند: «مفهوم مخالف تبرئه نمودن خواننده از اتهام زنای به عنف و محکوم نمودن وی به اتهام زنای غیرمحصن به جلد حدی این است که ارتباط نامشروع با میل و رضایت بوده است» (رأی شماره‌ی ۱۰۳۹-۹۱ شعبه‌ی ۳ دادگاه عمومی قرقچک). این رأی عیناً در دادگاه تجدید نظر تهران تأیید شده است.^۱ «نظر به اینکه تجاوز به عنف و اکراه ثابت نشده و تجدیدنظرخواننده از این اتهام تبرئه شده و دلیلی بر اجبار و اکراه اقامه نگردیده است و مطابق منابع معتبر فقهی و فتاوی مشهور اگر نسبت به زن اکراه و اجبار محقق نشود، استحقاق ارش و دیه نخواهد داشت» (دادنامه‌ی ۹۱۰۰۲۳۴۹-۹۱/۱۲/۲۰-۹۱ شعبه‌ی ۳۰ دادگاه تجدید نظر تهران). «چون ادعای تجاوز به عنف ثابت نشده است، بنا به فتوی حضرت امام رحمه الله علیه مسئله‌ی ۵ تحریر الوسیله جلد ۲ کتاب الدیات و مفهوم ماده‌ی ۲۳۱ ق.م.ا و قاعده‌ی کلی لا مهر للبعی ارش البکاره ثابت نمی‌باشد» (رأی ۹۳۰۴۸۸-۹۳/۸/۶ شعبه‌ی ۲۴ دیوانعالی).^۲

۱. قابل مشاهده در سامانه‌ی ملی آراء: <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/4527>

۲. قابل مشاهده در سامانه‌ی بانک آراء قضائی: <http://j.ijri.ir/SubSystems/Jpri2>

۳. قابل مشاهده در سامانه‌ی ملی آراء: <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/9722>

۴-۲. دلایل موافقان

دلایل موافقان پرداخت ارش البکاره به مزنی بها در زنا با وعده‌ی ازدواج عبارتند از: اولاً- اطلاق تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۶۵۸ به موجب تبصره‌ی ۲ آن مقید به رضایت واقعی است و وعده‌ی ازدواج از موجبات فقدان رضایت واقعی و دست کم تردید در رضایت واقعی مزنی بها بوده و وفق تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ مزنی بها مستحق ارش البکاره است (علیزاده، به نقل از مذاکرات و آرای هیأت عمومی دیوانعالی کشور، ۱/۱۳۹۹: ۵۳۹-۵۲۶). بعلاوه، استمتاع مجاز در ازدواج شرعی و قانونی موجب استقرار مهر المسمی یا مهرالمثل بر عهده‌ی زوج است و به طریق اولی استمتاع غیر مجاز تا زمانی که رضایت واقعی محرز نشود موجب ضمان مهرالمثل است. چه آنکه در خصوص خسارت وارده به مزنی بها اصل بر عدم رضایت مزنی بها است (علیزاده، همان). ثانیاً- به فتوای برخی فقیهان از جمله امام خمینی، مکارم شیرازی و نوری همدانی رضایت باکره به دادن زنا مهرالمثل را ساقط می‌کند، اما مسقط ارش البکاره نیست (یساقی، همان). ثالثاً- ملاک اسقاط ارش البکاره و مهر المثل با توجه به تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ رضایت واقعی مزنی بها است و در این خصوص تفاوتی میان باکره بالغ و نابالغ نیست (افشار، همان). بعلاوه، اصولاً هیچ زنی بدون وعده و فریب حاضر به از دست دادن بکارت خود نیست و رضایت ناشی از حيله و وعده‌ی ازدواج رضایت واقعی نیست (یساقی، همان). رابعاً- بین برائت زانی از زنا به عنف و رضایت واقعی مزنی بها ملازمه نیست، چه آنکه صدور حکم برائت از زنا به عنف می‌تواند دلایل مجزا از رضایت واقعی مزنی بها داشته باشد. برای نمونه بناء شارع بر تخفیف و تسامح در حدود و مجازات قتل در زنا به عنف سبب می‌شود محاکم با کمترین شبهه از صدور حکم به زنا به عنف اجتناب نمایند. بعلاوه شکایت مزنی بها و ادعای تعرض جنسی بدون رضایت واقعی از یک سو و عدم محکومیت شاکیه به زنا این دیدگاه را تقویت می‌کند. ضمناً عدم احراز زنا ملازمه با عدم ثبوت ارش البکاره ندارد زیرا اثبات زنا بخلاف اثبات ازاله‌ی بکارت تنها از طرق خاص ممکن است (علیزاده و یساقی، همان). خامساً- ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی منسوخ نیست و مستأجر بودن مزنی بها و مؤجر بودن زانی مصداق زیر دست بودن شاکیه و مشمول ماده‌ی مزبور و لزوم جبران خسارت مادی و معنوی مجنی‌علیها است. بعلاوه بنا به دیدگاه برخی فقیهان همچون صاحب جواهر و

صاحب مفتاح الکرامه اذن در جنایت مسقط ضمان نیست (حاتمی، همان). سادساً- هدف بازدارندگی با اعمال این دیدگاه محقق می‌گردد و افراد فاسق با اطمینان از اینکه زنا با وعده‌ی ازدواج ضمان مالی ندارد از یک سو و عدم انگیزه‌ی مجنی‌علیها برای شکایت کیفری بدون امید به دریافت خسارت موجب بی‌کیفری زانی و اشاعه‌ی آن خواهد شد (یساقی، همان). سابعاً- مقنن با تبعیت از قول عدم تداخل ارش البکاره در مهر المثل و به تصریح ماده‌ی ۲۳۱ ارش البکاره را جدا از مهر المثل شناخته است و از این رو استناد به روایت لا مهر لبغی دست کم در مانحن فیه برای حکم به عدم ضمان ارش البکاره درست نیست. بویژه آنکه برخی فقیهان مطالبه‌ی ارش البکاره در زنای مطاوعی را خالی از وجه ندانسته‌اند. صاحب جواهر می‌گوید ظاهر عبارت محقق حلی این است که در زنای مطاوعی علاوه بر مهر المثل ارش البکاره هم نیست، لکن خالی از تأمل نیست، بنابر اینکه اذن در جنایت ارش جنایت را ساقط نمی‌کند. صاحب مفتاح الکرامه نیز می‌گوید در این سخن که اذن در جنایت موجب سقوط ضمان ناشی از آن است جای تأمل است. امام خمینی، مکارم شیرازی و نوری همدانی معتقدند زانیه ولو رضایت به زنا داشته باشد مستحق ارش البکاره است (حاتمی و یساقی، همان).

برخی مراجع قضایی با تأسی از این دیدگاه صرف تبرئه‌ی زانی از زنای به عنف را موجب اسقاط مهرالمثل و ارش البکاره ندانسته‌اند. برای نمونه: «نظر به اینکه دادگاه زنای غیر محصن توسط محکوم علیه را احراز نموده و شاکیه را نیز مستحق مجازات ندانسته که حاکی از عدم رضایت واقعی وی به زنا می‌باشد و پزشکی قانونی نیز ازاله‌ی بکارت شاکیه را تأیید نموده و شخص دیگری جز متهم موصوف در مظان این امر نمی‌باشد و دخول توسط وی در دادگاه به اثبات رسیده است، شاکیه می‌تواند به استناد ماده‌ی ۲۳۱ و ماده‌ی ۶۵۸ ق.م.ا و تبصره‌ی ۲ آن در خصوص ارش البکاره و مهر المثل اقدام قانونی معمول دارد» (رأی شماره‌ی ۹۳۰۰۲۴۴-۹۳/۷/۲۹ شعبه‌ی ۷ دیوانعالی). «در خصوص تجدیدنظرخواهی شاکیه صرف نظر از اینکه وی ادعای عنف و اکراه نموده و این ادعا ثابت نشده لیکن عدم احراز عنف نبودن زنا ملازمه با احراز رضایت شاکیه ندارد و رضایت مشارالیه از توجه به محتویات پرونده، اعترافات صریح متهم و اینکه ازاله‌ی بکارت شاکیه منتسب به نامبرده

است و خود به این امر اقرار دارد، احراز نمی گردد و با توجه به فتاوی معتبر شرعی حضرت امام خمینی و صاحب جواهر و بعض دیگر از آیات عظام که مقررات ماده‌ی ۶۵۸ ق.م.ا. ۹۲ نیز مؤید موضوع است نامبرده استحقاق ارش البکاره یا مهرالمثل را دارد» (رأی ۹۳۰۰۱۹۸-۹۳/۸/۲۰ شعبه‌ی ۳۰ دیوانعالی).^۱ «برابر فتوای حضرت امام در مسئله‌ی ۵ صفحه‌ی ۵۸۴ تحریرالوسیله و نیز اطلاق ماده‌ی ۷۱۰ ق.م.ا. ۱۳۹۲ در صورت ازاله‌ی بکارت حتی بدون علف و اکراه و با میل دختر نیز ارش البکاره باید پرداخت شود» (رأی ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۶۴۰۰۱۶۹-۱۳۹۳/۷/۱۴ شعبه‌ی ۴ دیوانعالی).^۲ در رأیی دائر بر محکومیت خواننده‌ی دعوا به پرداخت مهرالمثل ضمن استناد به فتوا آیت الله حسین نوری همدانی در تعلق مهرالمثل و ارش البکاره به مجنی علیها در زنای ناشی از اغفال و وعده‌ی قطعی ازدواج مقرر شده است: «شاید در نگاه اول این ایراد طرح شود که با توجه به برائت خواننده از اتهام زنا و محکومیت به رابطه‌ی نامشروع دون زنا محکومیت وی به پرداخت مهرالمثل ممکن نیست ولی باید دانست که خصوصیت نصاب، اعتبار و حتی ارزش دلایل کیفری متفاوت از دلایل حقوقی است. حدود منطبق بر ادله‌ی محصوره است لیکن چنین ویژگی بر دعاوی حقوقی یا دعاوی ضرر و زیان ناشی از موضوعات کیفری قابل تحمیل نیست. دعاوی مطالبه‌ی مهرالمثل مشمول ادله‌ی اثبات دعاوی مدنی است و عدم تحقق نصاب شرعی حدود مانعی برای بررسی ادله‌ی مدنی در جایگاه حقوقی قضیه نیست» (رأی ۸۸۰۰۶۲۳-۱۳۸۸/۷/۲۱ شعبه‌ی ۲ دادگاه حقوقی شیروان). مفاد رأی شعبه‌ی ۱ دادگاه عمومی اسفراین (رأی ۱۱۹۰۶-۱۳۸۹/۱/۳۰) دائر بر محکومیت خواننده به پرداخت مهرالمثل در حق خواهان به رغم محکومیت قطعی به زنای غیرعنف در پرونده‌ی کیفری با استناد به اقرار خواننده مبنی بر انجام مقاربت با خواننده به قصد ازدواج و ابرام آن در دادگاه تجدیدنظر استان خراسان شمالی دلالت بر آن دارد که دادگاه بین ادله‌ی اثبات دعاوی کیفری در حدود الهی و دعاوی حقوقی که جنبه‌ی حق الناس دارد قائل به تمایز است.

۱. سامانه‌ی ملی آراء: <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/9727>

۲. سامانه‌ی ملی آراء: <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/21508>

۴-۳. رأی هیأت

هیأت پس از ختم مذاکرات با حضور ۶۹ عضو و با موافقت اکثریت ۵۰ نفر مبادرت به صدور رأی شماره ی ۲۰-۱۳۹۷/۵/۲۳ بشرح زیر می نماید: «چون مجنی علیها در بازجویی مورخ ۹۵/۷/۲ گفته است: «چهار سال مستأجر خانه ی این آقا بودیم، تا یکسال پیش هیچ کاری با من نداشت ولی یکسال پیش به من نزدیک شد بهم گفت می گیرم. هفت ماه پیش آمد من نگذاشتم نزدیک بشه بهش گفتم مگه قول نداده بودی بیای خواستگاریم چرا زیر حرفت زدی. دیگه جوابمو نداد. بعدش به برادرش گفتم. گفت برو دکتر پیدا کن من بهت پول می دم بعدش گفت حالا تا شنبه وایستا من یک دکتر پیدا کنم. دیگه دیشب همه چیز رو به پدرم گفتم» و متهم در جلسه ی ۹۵/۸/۱۲ شعبه ی اول دادگاه کیفری یک کرج گفته است: «قبول دارم رابطه ی دوستی با شاکیه حدود یک سال تا یک سال و نیم داشته ام» و در جلسه ی ۹۶/۶/۲۰ در همین دادگاه گفته است: «چند ماهی رابطه داشتیم تعدادش یادم نیست. ده پانزده بار رابطه داشتیم فقط در حد ... بود». در گواهی ۹۵/۷/۴-۲۰۵۹۷ پزشکی قانونی نیز ازاله ی بکارت شاکیه مورد تأیید قرار گرفته و تاریخ وقوع جرم هم با ایام ارتباط متهم با مجنی علیها تقارن زمانی دارد و عرف جامعه هم ادعای مجنی علیها را که متهم با وعده ی ازدواج از او ازاله ی بکارت کرده تأیید می کند و دادگاه کیفری یک کرج طی دادنامه ی ۳۱۹-۹۵/۸/۱۲ فقط برای جانی از حیث ارتکاب زنای غیر محصنه مجازات تعیین کرده و دادن زنا توسط مشارالیه اصلاً مطرح نشده است که موارد مذکور در فوق من حیث المجموع به عدم رضایت واقعی به دادن زنا دلالت می نمایند. لذا به نظر اکثریت اعضای هیأت عمومی شعب کیفری دیوانعالی کشور فرجامخواهی مجنی علیها نسبت به دادنامه ی ۳۸۶-۹۶/۱۱/۲۴ شعبه ی دوم دادگاه کیفری یک کرج که درخواست او را به خواسته ی مطالبه ارش البکاره مردود اعلام کرده است وارد و موجه تشخیص داده و با نقض آن پرونده در اجرای بند پ ماده ی ۴۷۰ قانون آیین دادرسی کیفری به شعبه ی هم عرض صادرکننده ی رأی منقوض ارجاع می شود تا بر اساس استدلال هیأت عمومی رأی صادر کند».

۴-۴. ارزیابی اقوال و رأی هیأت

در مقام داوری درباره‌ی اینکه کدامیک از دیدگاه‌ها و رویه‌های عملی دارای استحکام حقوقی و مرجع است از مقایسه‌ی ادله‌ی مطروحه اینگونه استنباط می‌شود که صرف تبرئه‌ی زانی از زنای به عنف و محکومیت به زنای مطاوعی بدون آنکه زن محکوم به زنا گردد رضایت واقعی زن به زنا را اثبات نمی‌کند. بنابراین، در زنا با اغفال و وعده‌ی ازدواج، مجرد برائت زانی از زنای به عنف موجب سقوط ضمان مهرالمثل و ارش البکاره مزنی بها نیست. زیرا رضایت در صورتی معتبر است که به همان ترتیبی که ابراز شده محقق گردد. هر جا که متعلق رضایت ازدواج باشد و مرتکب از متعلق رضایت عدول نماید بیانگر عدم رضایت زن است (اکرمی، ۱۳۹۵: ۵۴). به عبارت دیگر، اگر چه زنا با فریب دادن زنان بویژه دختران بالغ کمتر از هیجده سال دست کم به لحاظ وقوع شبهه و جریان قاعده‌ی درء از مصادیق زنای به عنف شناخته نشده و مشمول حد قتل زانی از جنبه‌ی حق الهی نیست، اما از حیث ضمان مدنی در حکم عدم رضایت (اسپانلو، ۱۳۹۹: ۲۰۴) و از جنبه‌ی حق الناسی زانی ضامن مهرالمثل یا ارش البکاره‌ی مزنی بها است.

مطابق برخی آراء قضایی حتی رضایت مزنی بها بالغه در حالت کم سنی یا عقب ماندگی ذهنی از حیث ضمان مدنی در حکم عدم رضایت و از طرف دیگر بر مبنای اصول احتیاط، مسامحه و تخفیف در حدود الهی منصرف از حد زنای به عنف است. برای نمونه در رأیی با وجود تبرئه‌ی متهم از زنای به عنف مقرر شد: «با توجه به تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۲۲۴ و تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ ق.م.ا. ۹۲ و استفاد از مسئله‌ی ۵ از مبحث دیات کتاب تحریر الوسیله حضرت امام خمینی و نظر به اینکه شاکیه در تاریخ وقوع بزه حدود دوازده سال داشته است که احراز رضایت قلبی وی نیز با اشکال مواجه می‌باشد لذا ارش البکاره و مهرالمثل او قابل مطالبه خواهد بود» (رأی ۹۳۰۰۲۷۰-۹۳/۸/۲۷ شعبه‌ی ۷ دیوانعالی). در آرای دیگر مقرر گردید: «با عنایت به سن شاکیه که شانزده ساله است با توجه به تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۶۵۸ با لحاظ گواهی پزشکی قانونی دادگاه می‌تواند در این خصوص [ارش البکاره و مهرالمثل] رأی مقتضی صادر نماید» (رأی ۹۳۰۰۳۴۳-۹۳/۱۰/۲۲ شعبه‌ی ۸

دیوانعالی).^۱ «با توجه به گواهی پزشکی که حاکی از عقب ماندگی ذهنی خفیف تا متوسط مزنی بها است و می تواند توسط افراد شرور مورد سوء استفاده قرار و وادار به اعمال خلاف گردد و به عبارت دیگر گواهی مذکور حاکی از آن است که چنین فردی می تواند فریب داده شود و با عنایت به ماده ی ۲۳۱ و تبصره ی ۲ ماده ی ۶۵۸ حسب مورد ارش البکاره یا مهرالمثل شاکیه قابل مطالبه خواهد بود» (رای ۹۳۰۰۲۱۵-۹۳/۷/۱۲ شعبه ی ۷ دیوانعالی).^۲ شعب دیوان در آراء مذکور رضایت افراد بالغ کمتر از هیجده سال را ظاهری و نه واقعی و منطبق با تبصره ی ۲ ماده ی ۶۵۸ دانسته اند. مستفاد از ماده ی ۹۱ ق.م.ا ۹۲ این است که افراد بالغ کمتر از هیجده سال ممکن است ماهیت جرم انجام شده یا حرمت آن را درک نکنند و در رشد و کمال عقل آنها شبهه بوده و مؤثر در فقدان رضایت واقعی آنان باشد.

نتیجه

اولاً- نوع زنا با وعده ی ازدواج را می توان در اوضاع و احوال خاص بویژه نوجوانی و ناپختگی مزنی بها و با توجه به رای شماره ی ۲۰-۹۷/۵/۲۳ هیأت عمومی شعب کیفری دیوانعالی متفاوت قلمداد نمود. به عبارت دیگر، نسبت به زانی از جنبه ی حق اللهی زنا ی مطاوعی و نسبت به مزنی بها از جنبه ی حق الناسی مصداق زنا ی فریبکارانه و بدون رضایت واقعی قلمداد کرده و زانی را ضامن مهرالمثل و ارش البکاره مزنی بها شناخت. ثانیاً- جنبه ی حق اللهی زنا از یک سو و جنبه ی حق الناسی ازاله ی بکارت از سوی دیگر مقتضی ادله ی اثباتی متمایز است و عدم احراز زنا ملازمه با عدم احراز ضمان ارش البکاره ندارد. قاعده ی عدل و انصاف مقتضی آن است که همان گونه که صرف شبهه در زنا ی به عنف از جنبه ی حق اللهی موجب سقوط حد قتل از زانی می شود، شبهه در رضایت مزنی بها از جنبه ی حق الناسی، زانی را ضامن مهرالمثل و ارش البکاره یا خسارت معنوی مزنی بها سازد. ثالثاً- هدف بازدارندگی و پیشگیری از زنا مقتضی پذیرش اصل ضمان زانی در پرداخت مهرالمثل و ارش البکاره یا خسارت معنوی مزنی بها بخصوص در زنا ی ناشی از وعده ی ازدواج است مگر زانی رضایت واقعی مزنی بها را اثبات نماید. رابعاً- زنا از جمله

۱. بانک آراء قضایی:

<https://j.ijri.ir/SubSystems/Jpri2/showjudgement.aspx?id=N3ovd0hOZ1YxK3c9>

۲. قابل مشاهده در سامانه ی ملی آراء: <https://ara.jri.ac.ir/Judge/Text/21443>

جرائم حدی است و از این جهت مشمول منع پرداخت خسارت معنوی در دیات و تعزیرات منصوص شرعی مقرر در تبصره‌ی ۲ ماده‌ی ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری نیست. افزون بر آن، ماده‌ی ۹ قانون مسئولیت مدنی مطالبه‌ی خسارت معنوی در حالت همخوابگی نامشروع ناشی از اعمال حیله یا تهدید یا سوء استفاده از زیردست بودن را تجویز نموده است و دلیلی بر نسخ آن وجود ندارد. از این رو، زنا با وعده‌ی ازدواج به عنوان مصداقی از مقرره‌ی اخیر زانی را ملزم به جبران خسارت معنوی مزنی بها می نماید. خامساً- در زنا بدون رضایت واقعی همان گونه که در ماده‌ی ۲۳۱ بر جدایی ارش البکاره از مهرالمثل تصریح شده لازم است در زنا با اغفال باکره از طریق وعده‌ی ازدواج و نظایر آن علاوه بر ارش البکاره حکم به پرداخت مهرالمثل نیز داده شود. سادساً- تسلیم شدن مزنی بها به روابط جنسی مکرر با زانی با امید به تحقق وعده‌ی ازدواج از موجبات سقوط ضمان مهرالمثل و ارش البکاره ناشی از نخستین رابطه‌ی جنسی بدون رضایت واقعی ناشی از اغفال با وعده‌ی ازدواج نخواهد بود. سابعاً- زنا با نابالغه یا بالغه‌ی کمتر از هیجده سال فاقد درک ماهیت و حرمت رفتار ارتكابی مصداق وطی به شبهه و مستفاد از ماده‌ی ۹۱ سخن از وجود رضایت واقعی گزافه است و منطق حقوقی الحاق آن به زنا به عنف دست کم از جنبه‌ی حق الناسی و جبران خسارت مزنی بها را ایجاب می کند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Mohammad Hasan

Hasani

<http://orcid.org/0000-0002-6209-3404>

منابع

الف- منابع فارسی

- آوان، رضا. (۱۳۹۶). «جایگاه ارش البکاره، مهرالمثل و خسارت معنوی در زنا مطاوعی»، *فقه و اصول*، س ۴۹، ش ۳، ص ۳۰-۹. ۱۰،۲۲۰۶۷/FIQH.V0I0.42907

- ۱- اسپانلو، محمود. (۱۳۹۹). «جبران خسارت بزه دیده مدعی تجاوز جنسی»، حقوقی دادگستری، س ۸۴، ش ۱۱۰، ص ۱۸۹-۲۱۷.
- <https://doi.org/10.22106/ijl.2020.112943.2888>
- ۲- اکرمی، روح الله. (۱۳۹۵). «عصر عفت در زنا»، پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، س ۳، ش ۱، ص ۶۶-۳۳. ۱۰،۲۲۰۹۱/CSIW.2017.1895.1178.
- ۳- برغانی، محمد تقی. (۱۳۸۲). دیات، ج ۱، قزوین، انتشارات حدیث امروز.
- ۴- توجهی، عبدالعلی. (۱۳۹۰). «وجوه تمایز زنا و تجاوز به عفت با تاکید بر شیوه اثبات»، پژوهش نامه حقوق اسلامی، س ۱۲، ش ۲، ص ۱۳۲-۱۰۱. ۱۰،۳۰۴۹۷/LAW.2012.1029.
- ۵- حدادی، فاضل. (۱۳۹۴). «تعدی جنسی به بیهوش نقد ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲»، رسائل، ش ۲، صص ۹۷-۷۸.
- ۶- خالقی، علی. (۱۳۹۳). نکته ها در قانون آیین دادرسی کیفری، چاپ سوم، تهران: شهر دانش.
- ۷- رستمی، هادی. (۱۴۰۱). آیین دادرسی کیفری، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- ۸- شکری، رضا. (۱۳۸۳). قانون مجازات اسلامی در نظم کنونی، تهران، انتشارات مهاجر.
- ۹- فتحی، حجت اله. (۱۳۹۶). شرح مبسوط قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/حدود، ج ۲، قم، موسسه دائره المعارف فقه اسلامی.
- ۱۰- فرجیها، محمد. (۱۳۹۸). «از تحریم تا تجریم تجاوز جنسی در روابط میان زوجین»، پژوهشنامه زنان، س ۱۰، ش ۳، صص: ۴۷-۷۱. ۱۰،۳۰۴۶۵/WS.2019.4468.
- ۱۱- قیاسی، جلال الدین. (۱۳۸۰). مطالعه تطبیقی حقوق جزای عمومی، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- ۱۲- گنجینه استفتانات قضائی (نرم افزار)، دفتر آموزش روحانیون و تدوین متون فقهی معاونت آموزش قوه قضائیه.
- ۱۳- مجلسی اول، محمد تقی. (۱۴۰۰ق). یک دوره فقه کامل فارسی، ج ۱، تهران: فراهانی.
- ۱۴- مجموعه آرای فقهی در امور کیفری/ جرائم ضد عفت و شخصیت معنوی افراد. (۱۳۸۲). قم، معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضائیه، مرکز تحقیقات فقهی.
- ۱۵- محمودیان، کامران. (۱۳۹۲). «جبران خسارت ازاله بکارت در حقوق ایران و فقه امامیه»، حقوقی دادگستری، دوره ۷۷، ش ۸۳، صص ۱۵۰-۱۱۳. ۱۰،۲۲۱۰۶/ijl.2013.10822.
- ۱۶- مذاکرات و آراء هیات عمومی دیوانعالی کشور در سال ۱۳۹۷/بخش اول. (۱۳۹۹). ج ۱، تهران، قوه قضائیه.

- مرادپور، ژیللا. (۱۳۹۸). «نقش علم قاضی در احراز عنف و اکراه در جرائم منافی عفت»، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، ش ۲۰، ص ۹۴ - ۶۵ .
<https://doi.org/10.22075/feqh.2018.14315.1509>
- مرعشی، محمد حسن. (۱۳۷۶). دیدگاه های نو در حقوق کیفری اسلام، چ ۱، تهران: میزان.
- مصدق، محمد. (۱۳۹۶). شرح قانون مجازات اسلامی [حدود]، چ ۲، تهران، جنگل
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۴۲۷ق). استفتائات جدید، ج ۳، چ ۲، قم، مدرسه امام علی (ع).
- میر شکاری، عباس. (۱۳۹۹). «الزامات اخلاقی و حقوقی جبران زیان ناشی از آزار جنسی»، اخلاق و تاریخ پزشکی، دوره ۱۳، ش ۱، صص ۱۹۸-۱۸۰

ب- منابع عربی

- ابن ادریس، محمد بن منصور. (۱۴۱۰ق). السرائر، ج ۳، چ ۲، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- ابن فارس، احمد. (۱۴۰۴). مقائیس اللغة، ج ۴، چ ۱، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب، چ ۳، بیروت، دار الفکر.
- بهجت، محمد تقی. (۱۴۲۶ق). جامع المسائل، ج ۵، چ ۲، قم، دفتر آیت الله بهجت.
- تبریزی، میرزا جواد بن علی. (۱۴۲۸ق). تنقیح المبانی الاحکام (کتاب الدیات)، چ ۱، قم، دارالصدیقه الشهیده (س).
- جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۴۱۰ق). الصحاح، بیروت، دار العلم للملایین.
- حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹ق). وسائل الشیعه، چ ۱، قم، موسسه آل البيت (ع).
- حلی اسدی، جمال الدین بن فهد. (۱۴۰۷ق). المذهب البارع، ج ۵، چ ۱، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- حلی، شمس الدین. (۱۴۲۴ق). معالم الدین فی فقه آل یاسین، ج ۲، چ ۱، قم، موسسه امام صادق (ع).
- حلی، محمد بن حسن. (۱۳۸۷ق). ایضاح الفوائد، چ ۱، قم، موسسه اسماعیلیان.
- حلی، یحیی بن سعید. (۱۴۰۵ق). الجامع للشرایع، چ ۱، قم، موسسه سید الشهداء.
- حلی، فاضل مقداد بن عبدالله. (۱۴۰۴ق). التنقیح الرائع، ج ۴، چ ۱، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی.
- حمیری، نشوان بن سعید. (۱۴۲۰ق). شمس العلوم، بیروت، دارالفکر المعاصر.
- خراسانی، علی محمد. (بی تا)، شرح تبصره المتعلمین، ج ۲، قم، بی نام.
- خمینی، روح الله. (بی تا). تحریر الوسیله، ج ۲، چ ۱، قم، دارالعلم.
- خمینی، روح الله. (۱۴۲۲ق). استفتائات، ج ۳، چ ۵، قمی، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.

- خوانساری، احمد. (۱۴۰۵ق). جامع المدارک، چ ۲، تهران، مکتبه الصدوق.
- خوئی، ابوالقاسم. (۱۴۲۲). مبانی تکمله المنهاج، جلد ۴۲-۴۱، چ ۱، قم: موسسه احیاء آثار امام خوئی.
- روحانی، محمد صادق. (۱۴۱۲ق). فقه الصادق (ع)، چ ۱، قم، دارالکتاب.
- زمخشری، ابوالقاسم. (۱۴۱۷ق). الفائق، بیروت، دار الکتب العلمیه.
- سیستانی، علی. (۱۴۱۷ق). منهاج الصالحین، چ ۵، قم، دفتر آیت الله سیستانی.
- صیمری، مفلح بن حسن. (۱۴۲۰ق). غایه المرام، ج ۴، چ ۱، بیروت، دارالهادی.
- طباطبائی، علی بن محمد. (۱۴۱۸). ریاض المسائل، چ ۱، قم، موسسه آل البيت (ع).
- طوسی، محمد بن حسن. (۱۳۸۷ق). المبسوط، ج ۷، چ ۳، تهران، المکتبه المرتضویه.
- طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۷ق). تهذیب الاحکام، چ ۴، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- عاملی، زین الدین بن علی. (۱۴۱۰ق). الروضه البهیة، چ ۱، قم، کتابفروشی داوری.
- عاملی، زین الدین بن علی. (۱۴۱۳ق). مسالک الأفهام، چ ۱، قم، مؤسسه المعارف الإسلامیه.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۲۰ق). تحریر الاحکام الشریعه، ج ۵-۴، چ ۱، قم، موسسه امام صادق (ع).
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۳ق). مختلف الشیعه فی احکام الشریعه، چ ۲، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۱ق). تبصره المتعلمین، چ ۱، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۰ق). ارشاد الاذهان، ج ۲، چ ۱، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- علامه حلی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۳ق). قواعد الأحکام، ج ۳، چ ۱، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- فاضل اصفهانی، محمد بن حسن. (۱۴۱۶). کشف اللثام، ج ۱۱-۱۰، چ ۱، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- فاضل لنکرانی، محمد. (۱۴۲۲ق). تفصیل الشریعه - الحدود، چ ۱، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع).
- فاضل لنکرانی، محمد. (۱۴۲۹ق). تفصیل الشریعه - الغصب، إحياء الموات، المشتركات واللقطة، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع).
- فاضل لنکرانی، محمد. (۱۴۱۸ق). تفصیل الشریعه، کتاب الدیات، چ ۱، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار (ع).
- فاضل لنکرانی، محمد. (۱۳۷۷ش). جامع المسائل، ج ۲، چ ۱، قم، مطبوعاتی امیر.

- فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۱۰ق). کتاب العین، ج ۲، قم، هجرت.
- فیاض، محمد اسحاق. (۱۴۲۶ق). رساله توضیح المسائل، ج ۱، قم، انتشارات مجلسی.
- فیض کاشانی، محمد حسن. (بی تا). مفاتیح الشرائع، ج ۱، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی.
- کاشف الغطاء، احمد بن علی. (۱۴۲۳ق). سفینه النجاه، ج ۴، ج ۱، نجف، موسسه کاشف الغطاء.
- کرکی، علی بن حسین. (۱۴۰۸ق). جامع المقاصد، قم، موسسه آل البيت (ع).
- کلینی، ابو جعفر. (۱۴۰۷ق). الکافی، ج ۵، ج ۴، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- گلپایگانی، محمد رضا. (۱۴۰۹ق). مجمع المسائل، ج ۴، ج ۲، قم: دارالقرآن الکریم.
- مجلسی ثانی، محمد باقر. (۱۴۱۰ق). بحار الانوار، ج ۱۰۰، ج ۱، بیروت، موسسه الطبع و النشر.
- مجلسی ثانی، محمد باقر. (بی تا). حدود و قصاص و دیات، ج ۱، تهران، مؤسسه نشر آثار اسلامی.
- محقق حلی، ابوالقاسم. (۱۴۱۰ق). المختصر النافع، تهران، موسسه البعثة.
- محقق حلی، ابوالقاسم. (۱۴۰۸ق). شرایع الاسلام، ج ۲، قم، موسسه اسماعیلیان.
- مصطفوی، حسن. (۱۴۰۲ق). التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱، تهران، مرکز الکتاب للترجمه و النشر.
- مفید، محمد بن محمد بن نعمان. (۱۴۱۳ق). المقنعه، قم، کنگره جهانی هزاره شیخ مفید.
- موسوی، علی بن حسین. (۱۴۱۵ق). الانتصار، قم، انتشارات اسلامی حوزه علمیه قم.
- موسوی اردبیلی، عبد الکریم. (۱۳۷۷). استفتائات، ج ۱، قم، نجابت.
- مؤمن، محمد. (۱۴۲۲ق). مبانی تحریر الوسیله - کتاب الحدود، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- مهیار، رضا. (۱۴۱۰ق). فرهنگ ابجدی عربی - فارسی، تهران، انتشارات اسلامی.
- نجفی، محمد حسن. (۱۴۰۴). جواهر الکلام، ج ۷، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
- وحید خراسانی، حسین. (۱۴۲۸ق). منهاج الصالحین، ج ۳، ج ۵، قم، مدرسه امام باقر (ع).

Translated References into English

Avan, Reza and Abbasali, Soltani; «The Status of Compensation for Virginity, Stipulated Dower, and Moral Damage in Compliant Adultery from the Perspective of Jurisprudence with an Approach to the Critique of Islamic Penal Law [Ratified in] 2013», Fiqh and Usul, Volume 49, Issue 3(2017), Pages 9-30. Doi: 10.22067/FIQH.V0I0.42907 [In Persian].

Espanlou, Mahmod and kalantarian, kiomars, «Possibility of Compensation of the Rape Victim After Acquittal of Defendant in Iran's Law», the Judiciary law Journal, Volume 84, Issue 110(2020), Pages 185-212. <https://doi.org/10.22106/jlj.2020.112943.2888> [In Persian].

Akrami, Ruhollah; «The Element of absence consent in Sexual intercourse From the perspective Islamic jurisprudence, Iran and England criminal law», Comparative Studies on Islamic and Western Law , Volume 3, Issue 1(2016), Pages 33-66. Doi: 10.22091/CSIW.2017.1895.1178 [In Persian].

Barghani, Mohammad Taqi bin Mohammad; (Diyat), 1st edition, (Qazvin: Hadith Imroz Publications, 2003). [In Persian]

Tavajjohi, Abdollahi; Tavakolpoor, Mohammad Hadi; «Jurisprudential and Legal Study of Adultery and Rape: a study of the concept and Method of Establishment», Islamic Law Research, Volume 12, Issue 2,(2012) Pages ۱۰۱-۱۳۲. DOI: ۱۰.۳۰۴۹۷/۰۰۰۰.۲۰۱۲.۱۰۲۹ [In Persian].

Haddadi, Fazel; «Sexual assault against unconscious», Rasael, Volume 2, Issue 1,(2015), Pages 78-97. [In Persian]

Khaleghi, Ali; (Notes on Criminal Procedure Law), third edition, (Tehran: Shahr-danesh, 2014). [In Persian]

Shokri, Reza; (Islamic Penal Code in the current order), third edition (Tehran, Mohajer Publications,2004). [In Persian]

Rostami, Hadi; (Criminal Procedure), 2nd edition ,(Tehran, Mizan legal foundation,2022). [In Persian]

Fathi, Hojjat Elah; (Detailed description of the Islamic Penal Code approved in 2012: Hodud), 2nd edition, (Qom, Institute of Islamic Jurisprudence Encyclopedia,2017). [In Persian]

Farajiha, Mohamad; «From prohibition to criminalization of marital rape in the light of responsive regulation theory», Women's Studies, Volume 10, Issue 29,(2020), Pages 47-71. Doi: 10.30465/WS.2019.4468 [In Persian]

Ghiasi, Jalaluddin; (2001), (Comparative study of general criminal law), 1st edition, (Qom, Hozeh and University Research Institute, 2001) [In Persian]

Ganjineyh estfta'eat qazae (narm afzar),dftar amwzsh rouhaniun va tadwin motun fiqhye moawenat amooezsh qoveye qazaeah. [In Persian]

Majlesi, Mohammad Taqi; (a complete course of Persian jurisprudence), 1st edition, (Tehran: Farahani, 1979). [In Persian]

Collection of jurisprudential opinions in criminal matters : crimes against of individuals' chastity and spiritual character, 1st edition (Qom, Judiciary Education and Research Department, Jurisprudential Research Center, ۲۰۱۲). [In Persian]

Mahmoodianisfahani, Kamran; Malmir, Mahmood; «Defloration in the Iranian Criminal law and Imamia's Jurisprudence», Judiciary law journal, Volume 77, Issue 83 ,(2013),Pages 113-150. Doi: ۱۰.۲۲۱۰۶/۱۰۱۳.۱۰۸۲۲ [In Persian]

Negotiations and Decisions of the General Board of the Supreme Court of the country in 1397 , 1st edition, (Tehran: Judiciary, 2020). [In Persian]

Moradpur, Zhila; «The role of personal knowledge of the Judge in proving the force and duress in unchaste crimes; Theoretical discussions and practical experiences», Studies in Islamic Law & Jurisprudence, Volume ۱۱, ۶۵-۹۴, ۲۰,(۲۰۱۹), [In Persian]

<https://doi.org/10.22075/feqh.2018.14315.1509> [In Persian]

Marashi, Mohammad Hassan; (New Perspectives in Islamic Criminal Law), ۱۰۰ [In Persian], (۱۹۹۷). [In Persian]

Mossadegh, Mohammad; (Description of the Islamic Penal Code: Hodaoud),
۲۰۰۰ ۰۰۰۰۰۰۰۰, (۰۰۰۰۰۰۰, ۰۰۰۰۰۰۰, ۲۰۱۶). [۰۰ ۰۰۰۰۰۰۰۰]

Makarem shirazi, Nasser; (New polls), vol.3, 2nd edition, (Qom:
Publications of Imam Ali School, 2006). [In Persian]

Mirshekari, Abas; Samadi, Afruz; «Ethical and Legal Requirements of
Compensating Damages Resulted From Sexual Harassment», Medical
Ethics and History of Medicine; Volume 13 , (2020), Pages 180-1۹۸. [۰۰
Persian].

#استناد به این مقاله: حسینی، محمد حسن. (۱۴۰۳). مسئولیت مدنی (مهرالمثل، ارش البکاره و جبران خسارت معنوی)
و کیفری زنا با وعده‌ی ازدواج با تأکید بر رأی هیأت عمومی شعب کیفری دیوانعالی کشور. پژوهش حقوق کیفری،
(۴۷) ۱۲، ۴۷-۸۲.

Doi: 10.22054/jclr.2025.67267.2475

Criminal Law Research is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0 International License.